

Dr. Josef Vlášek njeboh

Dnja 6. awgusta 2014 zemrě w Praze w starobje 80 lět Serbam přichileny slawist, literaturowědnik a přeložowar dr. Josef Vlášek. Wón narodži so 18. meje 1934 w južnočeskich Sušicach jako syn prawiznika a sudniskeho tołmačerja. Z přesadzenjom nana do Prahi dósta so J. Vlášek do stolicy a wopytowaše tu staroslawny Akademiski abo Staročeski gymnazij na Štěpánskej. Staršej chcyštaj, zo by so tohorunja stał z tołmačerjom a sćešeštaj jeho w prózdninach k swójbam na wuchodže kraja, zo zeznał cuze řeče. Po maturje w lěće 1952 zapisa so na filologiskej fakulće Karloweje uniwersity. Wubra sebi studij ruščiny a čěšćiny, ale přijimanska komisija doporuči jemu kombinaciju ruščiny z pólsćinu. Tak studowaše pola profesora Karela Krejčeho.¹ Swoje diplomowe džěło wo aliteraciji w Igorowym rjekospěwje napisa 1957 pola komparatista Slavomíra Wollmana, z kotrymž pozdžišo lětdžesatki hromadže džělaše.

Najprjedy pak pósťachu absolwenta jako wučerja do Nových Strašic sewjernje Prahi. W lěće 1962, w kónčnej fazy přestrukturowanja Słowjanskeho wustawa, kotraž wjedžeše bórze k jeho likwidaciji, poskići so J. Vlášekoj městno w slawistice – we wotdžělenju za starosłowjanski słownik. Dwě lěće pozdžišo přewza jeho nowowutworjeny Ústav jazyků a literatur České akademie věd. Pódlá słownikarskeho džěla zajimowaše so za cykwinosłowjanske pismowstwo a bu w redakciji časopisa „Slavia“ zamofwitwy za

¹ Tutón bě so tež z Čišinskim zaběrał, hlej Karel Krejčí: Moderní drama lužickosrbské, w: Česko-lužický věstník 8 (10. 4. 1927) 4, str. 26–28.

literaturovědu. Tak dósta so při dalším přestrukturowanju 1970 do Ústawa pro českou i světovou literaturu. Přewza rjad dalších organizatoriskich nadawkow – bě z nawodu sekretariata Českého komiteja slawistow, redaktor zjezdowych zběrníkw a wědomstny sekretar Literaturowědnje towaršnosće.

Pódlá swojeho wědomstneho džěla wěnowaše so wot srjedz 1960tych lět přeložowanju rjaneje a wěcneje literatury, předewšěm z pólsčiny. Mjez něhdže třiceći přeložkami namakamy „Historie hřichu“ [Dzieje grzechu] Stefana Žeromskeho, klasikarja pólskeje moderny (1976, 1990²), cyklus romanow Tadeusza Nowaka, powědančka Kornela Filipowicza ze zběrkow „Pamiętnik antybohatera“ a „Co jest w człowieku“ (1974) abo literaturowědné přinoški Kazimierza Wyki „O potřebě literární historie“ [O potrzebie historii literatury] (1975). Přeložowaše tež z rušćiny, na př. Sergeja Pjetrowiča Aleksejewowy roman „Děkabristé“ [Dekabristy] (1977) a kulturno-literarny přewodnik Jurja Serafimowiča Melentjewa wo starej Ruskej „Zlatý prsten. Výbor statí o ruské kultuře od Kyjevské a Moskevské Rusi po dnešní dobu“ [O „Zolotom kol’ce“ i svjazi vremen] (1988), z boľharšćiny džěćacu knižku Emilijana Stanewa, za časopisy a rozhłós tež z dalších rěčow. Knježacu ideologiju propagowace twórby wušiknje wobeńdže.

Za Serbow zajimowac poča so Vlášek 1966 – na pokiw staršeho kolegi Františka Václava Mareša, kiž bě w meji samsneho lěta na mjezynarodnej sorabistiskej konferency we Łužicy pobyl. W aprylu 1968 přebywaše Josef Vlášek tydžen w Institutě za serbski ludospyt.² Podawk, kotryž wopisuje Měrcin Völkel, dyrbymy dvě lěče prjedy datowac: „Zezna so z dr. Jurjom Młynkom, kotryž jeho zahori. Dr. Vlášek wšak sam praji, zo so najprjedy nječužeše kmany za přeložowanje ze serbšćiny do češćiny, hdyž tola je so z tutej rěču jenož připódlá zaběrať, hdyž njeje serbsku literaturu čitať. Dr. Młynk jemu pod pažu přimny, je z nim pućowal po Łužicy, je jemu namjetował kmáne džěla serbskeje načasneje literatury. Ale kaž prajene, dr. Vlášek staješe žadanja na literarne předłohi – njech prozu abo poeziju. Moderna dyrbyeše być, wjele prajic tež českemu čitarjej.“³

Z Rozhlada 1969⁴ zhonimy, zo předstaji Josef Vlášek 10. februara 1967 w rozhłosowym wusyľanju „Povídka před polednem“ [Powědančko před připóldnjom] twórbu „Sklad dřeva“ [Drjewowy dwór] wot Marje Młynkoweje. Srjedz 1967 zaměstni tutu hromadže z jeje powědančkom „Strach“ a pječ basnjemi Jurja Kocha w tydzeniku „Kulturní tvorba“. Scěhowachu přebasnjenja twórbow Kita Lorenca zhromadnje z Josefom Suchým za zběrku „Nový letopis“ (1972). Pozdžišo předstaji hišće Angelu Stachowu a Marju Krawcec w časopisu „Světová literatura“ (1987, 1989). Knižnje wuńdžeštej 1973 (de facto wšak 1974) roman Marje Młynkoweje „Dny v dále“ [Dny w dalinje] a 1987 džěćaca kniha Bena Budarja „Já, kocour Standa“ [Ja, kocor Stani].

Tež wědomstnje přiwobroći so w 1970tych lětach serbskej literaturje. Charakteristiske su jeho přenje sorabistiske recensije. W přenjeje zaběra so z publikacijomaj wo pólsko-serbskich kulturnych počahach. Njereferuje jeno jeju wobsah, ale skedźbnja na njejednotny wuznam podawanych faktow a naliči temy, kiž bychu sej wjace skedźbnosće zaslužili (wliw Kucharskeho na Zejlerja, wuznam Smolerjoweje zběrki za Kolberga, wobsah Jordanoweje pólskeje chrestomatije). Jako wunošne a kompleksneho přeslědženja hódne spózna hižo tu literarne a kulturne styki mjez zapadnosłowjanskimi narodami. Při wobjednanju Wilhelma Szewczykoweje antologije serbskeje poezije na-

² Wopytowarska kniha Institutu za serbski ludospyt 1963–1989 (bjez signatury).

³ Měrcin Völkel: Bjesada z přeložowarjom našeje literatury, w: Nowa doba 28 (13. 7. 1974) 163, Př.

⁴ D. [J. Młynk]: Přeložki z prozy Marje Młynkoweje, w: Rozhlad 29 (1969) 10, str. 399.

padnje jemu zestajerjowe začuće za literarne hódnoty jednotliwych awtorow a jich džěłow.⁵ W samsnym zešiwku recensuje tež zběrník přinoškow wo Čišinskim „Mnohich njebě lubušk“, při kotrymž wuzběhuje dotal njedohódnoćeneho publicista a spisowacela Jurja Wingera, chwali zbožowny wuběr tekstow, kiž su wobstali pruwowanje časa, a dobru redakciju, wobžaruje pak ideologiski „barbarizm“ – zo „poeziju Karáseka woznamjenja chorobliwy mysticism a perwersny erotizm“.⁶

Bórže zanuri so ze swojej specifiskej metodu přepytowanja zwukowych a rytmskich kajkosćow literarnych tekstow do poetologiskeje interpretacije wubraných twórbow serbskeje literatury („Dialektický paralelismus v poetice Kita Lorence“ 1974, „O zvukové výstavbě poezie Jakuba Barta-Čišinského“ 1977, „Malinkova hra o Čišinském“ 1977). Zahe spózna w tworjenju w 1930tych lětach rodzených spisowacelow „nowu žolmu w serbskej literaturje“, korespondowacu z pólskej „nowej falu“ a podobnym wuwicóm w Čěskej a Słowakskej. 1973 připowědženy přinošk pak móžeše hakle 1979 wuńć. Na načasnu serbsku literaturu a na wosebitosć jeje bilingualneho a bikulturneho charakteru skedźbni w přednošku na zjězdze slawistow w Zagrebje 1978. Jeho přinošk „Přitomna serbska literatura z hladanišća komparatistiki“ Pawoł Nowotny nablaku do serbsčiny přeloži.⁷

Za čas t. mj. normalizacije, z pušćenjom mnohich nazhonitych fachowcow, bě lědma móžno pokročować z dohodobnymi literarnostawizniskimi projektami. Nakładnistwa a institucije prócowachu so tutón njedostatk narunać z bio- a bibliografiskimi příručkami. Do tutoho zjawa zarjaduje so tež popularny rjad spisowacelskich słownikow nakładnistwa Odeon. Do 1987 wušleho zwjazka wo němskej literaturje „Słownik spisowatelů německého jazyka“ zarjadowachu po teritorialnym principje tež „spisowatelů lužickosrbských“. J. Vlášek, kotremuž dowěrichu wobdźělanje serbskeje literatury, wuži tutu składnosć, zo by pokazał jeje wuznam a wosebitosće. Zložowac móžeše so na Kita Lorencowu „Serbsku čitanku“ (1981). W zarysu literarneho wuwica a w jednotliwych heslach přeradza so tež jeho swójske zhladowanje, hdyž pokazuje na př. husćišo na přiwuznosć mjez serbskim a druhimi słowjanskimi spisowacelami, napomina k skedźbliwosći při etniskim přirjadowanju humanistow, wustaja wosebitu zamóžnosć zapopadnjenja atmosfery pola Andrickeho, wobkedźbuje wuwice pola Bjedricha-Radlubina, charakterizuje Brězanowej lubosćinskej noweli jako mjenje poradženej a „Stareho nana“ jako „swěbytné rekwiem na žiwot činorodého člověka“. Krawžowym powědkam wobswědči „značný výchovný náboj“, pola Zalěskeho wuzběhuje hudźbu slowow a rytmus sadow a Minje Witkojc připisuje spěwnosć, wurazowu prawdžitosć a wotewrjenosć. Wurazna je tež jeho charakteristika Čišinskeho: „Snažil se vykonat to, co u nás májovci i lumírovci, a posledními silami ducha toužil proniknout ještě dál, intuitivně směřaval k modernismu, ale ironií osudu mu v tom kromě jiného bránila i jeho vlastní nedůvěra k nejnovějším literárním výbojům (ostře odsoudil manifest české moderny). Čišinski svym významem přesahuje hranice své malé vlasti.“ Tu připowědža so jeho zaběra z modernizmom w serbskej literaturje. Lěto pozdžišo w zběrníku „Moderna v slovanských literaturach“ podrobne rozjima „Modernistické tendence v lužické literatuře“ – runočasnje z Walterom Koschmalom a njewotwisnje wot njeho.⁸

⁵ Slavia 40 (1971) 3, str. 472–476.

⁶ Slavia 40 (1971) 3, str. 496–497.

⁷ Josef Vlášek: Přítomnostna serbska literatura z hladanišća komparatistiki, w: Rozhled 29 (1979) 3, str. 85–89, 4, str. 135–139.

⁸ Marcel Černý pisa: „anticipoval trendy lužickosrbské literární vědy po rozpadu NDR“, w: Odešel slavista a sorabista Josef Vlášek, w: Česko-lužický věstník 24 (2014) 11–12, str. 80–84.

W léce 1992, jako so po zawrjenju Instituta za serbski ludospyt wutwori Serbski institut, dopomnichu so Budyscy kolegojo tež na J. Vlášeka, kiž móhl w mjezynarodnje wobsadzenej wědomostnej přiřadze wusměrjenje a džělawosć noweho slědźenišća sobu přewodzeć. Wosom lét dolho wobdželeše so na poradžowanju džělawosće sorabistow a zdomom bě w tutym času z člonom přiřady redakcije Lětopisa. Tuta džělawosć skićeše jemu zdomom kóždy lěto skladnosć za wopyt we Łužicy.

Sam smědžeše so 1992 nawróćić do Słowjanskeho wustawa, kiž so na žadanje skupiny českich slawistow poněchim znowa založi. W tutym přistajenju organizowaše wot 1992 do 1995 lětnje w nazymje dwudnjowski mjezynarodny sorabistiski sympozij w Serbskim seminarje w Praze. (1992 „Lužický seminář a jeho role ve vývoji literatury Lužických Srbů“, 1993 „Fin de siècle v literatuře a kultuře Lužických Srbů (90. leta XIX století“), 1994 „Osobnost M. Hórnik a lužicko-česko-polske vztahy ve 2. polovině 19. století“, 1995 „Lužický seminář na počátku 20. století“). Na seminarach wobdžěli so nimo českich, pólskich a serbskich wědomostnikow tež stajnje jedyn katolski duchowny z Łužicy, dale spisowaćeljo kaž Josef Suchý abo Kito Lorenc a někotři wurjadni hosćo kaž wulkopóslanc Bolharskeje. Ze sympozijow, kiž služachu mjezsobnej wuměnje, wuńdže tójšto plódných slědžerskich nastorkow; přinoški so zwjetša wozjewichu.⁹

Na Josefa Vlášeka dopominać njeda so bjez spominanja na pozbudžace a wuswobodžace zetkanja z nim a na jeho přecělsku přichilnosć. Zeznach jeho přez to, zo pisach 1974 swoje diplomowe džělo wo literarnym tworjenju Marje Młynkoweje. Z nowin zhonich, zo je runje wušol jeje roman w českej rěči.¹⁰ Něchtó z nakładnistwa sposrědkowa mi adresu přeložowarja. Chroble sydnych so do čaha a podach so do Prahi. Josef Vlášek njewitaše mje w instituce, ale doma na Lodeckej. Powědaše, kak je z wěstej šibašću „Dny v dálce“ w nakładnistwje přesadził a na česke knižne wiki přinjesl. Přeradži mi swój wid na awtoru a na literaturu docyła. Plećeše zwiski mjez jeje tworjenjom a druhimi słowjanskimi literarnymi tendencami. Wobkrući mje w mojim zamysle, dokładnje wopisać tworjenje awtorke a so njeparać z ideologiskim hódnoćenjom „noweho wobrazu čłowjeka“ w jeje džěle. Runjež dóstach za to „jara spokojace“¹¹ (njeběch džě mudrosće klasikarjow na wobdžiwaniu awtoru nałožił), sta so mi Josef Vlášek, kiž džeržo so swojich wučerjow, so ženje totalitarnej ideologiji njeklonješe¹², z příkladom literaturowědnika pod njepríjornosćemi socializma.

Z mnohich dalších zetkanjow, při kotrychž so přeco za to zajimowaše, što čini Kito Lorenc a přeco něšto za džowce Jurja Młynka sobu da, su mi tři podawki wosebje spomnjeća hódne.

W awgusće 1978 přebywach na lěčnej šuli słowjanskich studijow w Praze. Wězo nańdžech čas, wopytać Josefa Vlášeka w jeho nowym bydlenju Pod Stadiony. Doporuči mi to a druhe zajimawe w Praze. 21. awgusta přińdže k nam do internata a přeprosy mje

⁹ Přir. Druhi mjezynarodny sympozij sorabistiki w Praze 1993, w: Lětopis 42 (1995) 1, str. 3–58.

¹⁰ Přir. Marja Młynkowa w českim přeložku, w: Nowa doba 26 (9. 3. 1974) 58, Pš.

¹¹ Tomasz Derlatka ma ju njedziwajo na to za „jedną z najbardziej profesjonalnych prac magisterskich z zakresu literaturoznawstwa sorabistycznego“, přir. samsny: Sorabistyczne studia literackie. Seria I: Prace z lat 2002–2007, Sor@pis, Wosebity zešiwk 1 (2009), str. 162.

¹² Přir. Marcel Černý: Josef Vlášek, w: Slavia 83 (2014) str. 461: „J. Vlášek byl celý život ne-straníkem. Je obdivuhodné, jak dokázal i v letech normalizace psát bez dobově příznačných klišé a konformistických úliteb, jak do svých textů uměl nenápadně vnášet skryté, jinotajné poselství.“

a Krakowskeho literaturowědnika Zdzisława Niedzielu na bjesadu do hospody na Wjaclawskim naměšće. Na dróze patroljowachu we wjetšej ličbje policisća. Tu pak rozmołwještaj so mojej susodaj wo tym, hač je Igorowy spěw falsifikat abo nic.

W lěće 1999 zhoni Roland Marti w Moskwje, zo předawa někajki wikowar stare serbske ćišće z 18. a 19. lětstotka. Přityknych Jurjej Kochej, kiž bě runje z filmowej skupinu po puću do ruskeje stolicy, 800 dolarow, zo by tutón pokład za nas kupił. Kaž zwěšćich, jednaše so wo 1945 z Lipska wotwjezeny džěl Ponichoweje knihownje. Njebě pak dowolene, knihi sobu přiwjezc. Jako wopytach w meji 1999 Praske knižne wiki, sedžachmoj z Josefom Vlášekom hromadže při wobjedže. Powědach jemu bjezradny wo namakance w Moskwje. Josef Vlášek so posměwkný „Ja wěm radu. Čěski póstlanc w Moskwje je připadnje dvě lěće starši slawist Luboš Dobrovský.“ Wšo dalše z nim zryadowa. K hodam samsneho lěta přepoda dołholětny čěski póstlanc w Němskej, František Černý, na domojjězbje z Berlina přez Budyšin štyri kisty ze serbskimi ćišćemi.¹³

Naposledk zetkachmoj so w nowembrje 2009 na wopomnjeću 100. posmjertnin Jakuba Barta-Ćišinskeho w Serbskim seminarje. Zaběrajo so ze zjawami moderny w serbskej literaturje bě mi hižo w 1980tych lětach prajił: „Něchtó dyrbjal so raz z poslednej basniskej zběrku Ćišinskeho zaběrać.“ W zwisku z rónicu sym so do toho pušćil a na tutym zeńdženju wo zběrce „Swětło z wyšiny“ přednošował. Josef Vlášek w diskusiji na mój přednošk reagowaše a wuzna, parafrazujo titl něhdy recensowaneho zběrnika, zo je Ćišinski z jeho lubuškom.

Ze smjerću dr. Josefa Vlášeka zhubi serbska literatura wuběrneho posrědkowarja a serbska literaturowěda rozhladniweho inspiratora.

Franc Šěn

¹³ Přir. Ł[ušćanski, Jurij]: Hódne knihi so do Serbow wróćili, w: Serbske Nowiny 9 (22. 12. 1999) 248.